

بررسی فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن در خانواده (مطالعه موردی خانواده های از هم گسیخته در شهرستان کاشان)

عبدالرضا باقری بنجار

عضو هیئت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه شاهد

Ab.bagheri@yahoo.com

نرگس برازنده بهروز

کارشناس ارشد جامعه شناسی

nn.barazandeh.b@gmail.com

چکیده

در بررسی فرسایش سرمایه اجتماعی و ازهم گسیختگی خانواده، با بهره گیری از نظریات تئوری پردازان سرمایه اجتماعی همچون کلمن، پاتنام، فوکویاما و بوردیو و بررسی برخی از نظریات مربوط به ازهم گسیختگی خانواده همانند آنومی اجتماعی، فشار، محرومیت نسبی چارچوب تئوریک تدوین شد. شاخص‌های اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارک اجتماعی، انسجام اجتماعی و تعاملات اجتماعی برای سنجش فرسایش سرمایه اجتماعی انتخاب شدند. بر این اساس شش فرضیه تدوین شد و به روش پیمایشی با پرسشنامه‌های دارای اعتبار با ۳۸۶ نفر از زنان مطلقه و غیر مطلقه شهرستان کاشان، که با روش نمونه گیری تصادفی انتخاب شده بودند، آزموده شد، و میزان فرسایش سرمایه اجتماعی در دو گروه مقایسه شد. همچنین برای پی بردن به پیامدهای این پدیده مصاحبه ای انجام شد. نتایج تحقیق نشان داد که رابطه بین فرسایش سرمایه اجتماعی زنان و ازهم گسیختگی خانواده، معنادار است، یعنی هرچه میزان فرسایش سرمایه اجتماعی زنان بیشتر باشد، ازهم گسیختگی خانواده آنان هم بیشتر خواهد بود. رابطه‌ی همه ابعاد سرمایه اجتماعی زنان و ازهم گسیختگی خانوادگی معنادار است؛ یعنی با فرسایش میزان اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و تعاملات اجتماعی زنان مطلقه نسبت به زنان غیرمطلقه، میزان ازهم گسیختگی خانواده گی آنان هم افزایش می‌یابد. بر اساس مصاحبه انجام شده هم، می‌توان پیامدهای مسئله موردنظر را اینچنین برشمرد: بی سرپرست یا بدسرپرست شدن کودکان، کودک آزاری به شکل‌های مختلف، اعتیاد، فرار از خانه و خودکشی.

واژگان کلیدی: فرسایش سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، ازهم گسیختگی اجتماعی.

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

مقدمه

بیان مسئله و اهمیت آن

سرمایه اجتماعی مجموعه‌ی ظریفی از روابط و هنجارهایی است که کنش متقابل میان اعضای جامعه را تسهیل می‌کند. تغییر و دگرگونی در میزان سرمایه اجتماعی نشانگر علائم بیماری یا سلامت هر جامعه است، و جوامعی که میزان سرمایه اجتماعی آنها به هر دلیلی کاهش می‌یابد، گسیختگی و شکاف شگرفی در آن جوامع پدیدار می‌شود، بنابراین سرمایه اجتماعی به صورت نوعی ضربهگیر اجتماعی عمل می‌کند. دانشمندان حوزه‌ی سرمایه اجتماعی بر این عقیده‌اند که سرمایه اجتماعی اگر تجدید نشود مستهک می‌گردد، روابط اجتماعی اگر حفظ نشود به تدریج از بین می‌رود، و هنجارها به ارتباطات منظم بستگی دارند (کلمن، ۱۳۷۷؛ ۴۸۵). بنابراین سرمایه اجتماعی باید پیوسته بازتولید شود و گرنه در صورت پایین ماندن آن مسائل عمده‌ای پدید می‌آید. نهادهای متعددی با زمینه‌سازی ارتباطی و تولید هنجارها به تولید و ابقاء سرمایه می‌پردازند. محقق در این پژوهش صرفاً جایگاه خانواده (زنان) را در میزان سرمایه اجتماعی مورد بررسی قرار می‌دهد، چرا که نظریه پردازان سرمایه اجتماعی از جمله بوردیو، کلمن، فوکویاما و محققانی چون آماتو، آلات، نیوتن، هیوز و فاسن برگ، و نیترو غیره، خانواده را یکی از ابزارهای کلیدی تولید و پرورش و انتقال سرمایه اجتماعی می‌دانند. در خانواده است که هنجارهای عمل متقابل و مسئولیت پذیری تلقین و تثبیت می‌شود و فرزندان برای عمل متقابل و اعتماد به دیگران آماده می‌شوند. خانواده‌های سنتی و مدرن، محدود یا گسترده، الگوی نقشی قدرتمندی را عرضه می‌کنند و الگوهای عمل و محدوده‌های کنش را به فرزندان می‌آموزند، امید یا ناامیدی را می‌پروراند و پیوند با اجتماع وسیع تر را تدارک می‌بینند، تا اندازه‌ای که فرسودگی روابط خانوادگی پتانسیل مشارکت را کاهش می‌دهد (آنفیلد و همکاران، ۲۰۰۸). بنابراین تأثیر خانواده در خلق و ایجاد سرمایه اجتماعی مثبت و منفی، عمیق تر و ماندگارتر از دیگر حوزه‌هاست و بازدهی بیشتری دارد و عامل مؤثر فعال سازی اعضای خانواده محسوب می‌شود. خانواده در طول تاریخ، تحت تأثیر تحولات گوناگون اقتصادی و اجتماعی، دگرگون شده است. با ظهور انقلاب صنعتی، نهاد خانواده دچار تغییراتی شد. با افزایش مهاجرت به شهرها، رشته‌ی خانواده از هم گسست و کارکردهای خانواده به نهادهای جدید مانند مهدکودک‌ها، مدارس، خانه‌های سالمندان، رسانه‌های جمعی و نهادهای تأمین رفاه اجتماعی واگذار شده است. در خانواده‌ی هسته‌ای، با انتقال فضای تولید اقتصادی از خانه و مزرعه به کارخانه‌های صنعتی و بنگاه‌های اقتصادی و تجاری، نقش اقتصادی و تجاری خانواده در زندگی اجتماعی کم‌رنگ شده است. کاهش تعداد فرزندان، زندگی یک پدر و مادر و فرزندان در زیر یک سقف و حضور زنان در فضاهای اجتماعی خارج از خانواده از دیگر ویژگی‌های خانواده‌ی هسته‌ای در عصر مدرن محسوب می‌شود. (تافلر، ۱۳۷۴؛ ۲۴۹-۳۰۵؛ ۱۳۷۰؛ ۲۴۰-۲۹۰). خانواده دارای کارکردهای مهمی از جمله؛ بازتولید نیروی انسانی، تأمین نیازهای عاطفی و سلامت روانی، ارتقای ظرفیت تحمل و مدارا، نقش سازنده در تأمین یکپارچگی اجتماعی از طریق جامعه‌پذیری و تربیت فرزندان و ارائه الگوها و هنجارهای اخلاقی و رفتاری می‌باشد. همچنین آماده ساختن فرزندان برای پذیرفتن نقش اقتصادی (نیروی اقتصادی مولد)، نقش فرهنگی (یادگیری، یاددهی و پایبندی به ارزش‌ها و آرمان‌ها)؛ نقش سیاسی (مشارکت فعال سیاسی و عضویت در تشکل‌ها)؛ نقش امنیتی (انگیزه دفاع از کشور، ارزش‌ها و جامعه امن)؛ نقش زیست محیطی (حفظ منابع محیط زیست، آب، خاک و هوا)؛ نقش خانوادگی (فرزند، پدری و یا مادری)؛ نقش دینی (یادگیری آموزه‌های دینی و نحوه ترویج آن) و بالاخره نقش اجتماعی (شهروند مطلوب و مشارکت در امور اجتماعی) از کارکردهای آن می‌باشند. پرورش و تکامل کودک و نوجوان در اولین مرحله زندگی در محیط خانوادگی و محل زندگی می‌باشد. همگی اینها تضمین کننده نقش اجتماعی خانواده در رابطه با سرمایه اجتماعی درون و برون خانوادگی است؛ تا آنجا که می‌توان از واقعیتی تحت عنوان سرمایه اجتماعی خانواده سخن گفت (روحانی، ۱۳۸۹؛ ۴۱).

در خصوص دگرگونی‌های نهاد خانواده، تغییرات به خصوص در مورد زنان و نقش و جایگاه اجتماعی آنان قابل توجه است. از عمده‌ترین موارد دگرگونی در میزان تحصیلات درصد اشتغال، سن ازدواج، میزان باروری، میزان طلاق زنان مشاهده می‌شود؛ که این موارد مبین دگرگونی نقش و جایگاه اجتماعی زنان ایرانی است، نقش‌های سنتی زنان در درون خانواده و در زمینه‌های اجتماعی دچار تحول شده است. سرمایه‌ی اجتماعی از حدود سه دهه‌ی پیش به‌طور رسمی در حوزه‌ی مطالعات دانشگاهی و به‌طور خاص، جامعه‌شناسی وارد و تحقیقات بسیاری در خصوص آن انجام شده است. از جمله‌ی این تحقیقات، می‌توان به تحقیقات جیمز کلمن، رابرت پاتنام و بوردیو اشاره کرد. با

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

مطالعه‌ی این تحقیقات، مشخص می‌شود که جای تحقیق مستقل و جامعی در سرمایه‌ی اجتماعی و فرهنگی زنان درون خانواده، به عنوان بخش عظیمی از جامعه و نیرویی تأثیرگذار بر توسعه، خالی است. این درحالی است که زنان با تخصیص نیمی از منابع انسانی به خود، بستری مطلوب برای تولید منابع اقتصادی و سرمایه‌ی اجتماعی هستند. اگر زیر ساخت سرمایه‌ی اجتماعی را انواع اعتماد، مشارکت، هنجارها و حمایت‌ها (مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی) بدانیم، زنان با بهره‌گیری از فرصت‌ها و تولید فرصت‌های اجتماعی در کانون این زیرساخت جای داشته و عامل اساسی درون خانواده در حفظ یا از دست دادن سرمایه اجتماعی درون خانواده و در ارتباط با شبکه‌های ارتباطی برون خانواده، هستند. گرچه در ادبیات مربوط به سرمایه اجتماعی تأکید کافی بر نقش خانواده‌ها در ساخت سرمایه اجتماعی، خواه در چارچوب شبکه‌های خانوادگی یا حتی شبکه‌های اجتماعی نمی‌شود، در عوض تأکید بیش از حدی بر میزان زمان نسبتاً اندکی که هر فرد صرف همکاری با انجمن‌های داوطلبانه می‌نماید، شده است. این گونه فعالیت داوطلبانه نمی‌تواند مهم‌ترین شبکه برای توسعه هنجارهای اعتماد و عمل متقابل باشد. به گفته نورتون اگر می‌خواهیم نظریه جامع تری در مورد ارتباط بین جامعه مدنی و سرمایه اجتماعی ارائه دهیم، نمی‌توانیم نهادهایی (مانند خانواده‌ها، مدارس و شرکت‌ها)، را که نرخ مشارکت در آنها بسیار بیشتر از انجمن‌های داوطلبانه است، نادیده بگیریم؛ به احتمال بسیار زیاد همین نهادها و نه انجمن‌های داوطلبانه هستند که خالق اصلی شبکه‌های اجتماعی می‌باشند» (نورتون، ۱۹۹۷: ۵-۶).

از مؤلفه‌های اساسی سرمایه اجتماعی درون و برون خانواده می‌توان به چند مورد مهم اشاره کرد که عبارتند از: اعتماد اجتماعی، مشارکت- اجتماعی، انسجام اجتماعی و غیره، که وجود این عوامل از طرفی و نبودشان از طرفی دیگر در خانواده، بر سرمایه اجتماعی اعضای خانواده در استحکام یا عدم استحکام خانواده، بسیار مؤثر می‌باشد.

بنابراین با توجه به اهمیت اساسی نهاد خانواده در جامعه، همچنین اهمیت سرمایه اجتماعی (اعتماد، همبستگی، مشارکت، حمایت، و غیره)، و کمبود مطالعات منظم و روشمند در این زمینه، در این پژوهش تلاش بر این خواهد بود با استفاده از نظریه‌های جامعه‌شناختی مختلف، میزان فرسایش سرمایه اجتماعی و تأثیر و پیامدهای آن در خانواده‌های ازهم گسیخته شهرستان کاشان، در یک مطالعه موردی در دو گروه زنان از خانواده‌های ازهم گسیخته و خانواده‌های دارای استحکام، مورد مطالعه قرار گیرد.

بنابراین نگارنده در تحقیق حاضر با توجه به اهمیت نکات ذکر شده، درصدد بررسی رابطه‌ی سرمایه اجتماعی زنان و ازهم گسیختگی خانوادگی آنان است؛ و سرمایه اجتماعی را با عنوان متغیر مستقل و تأثیرگذار (با شاخص‌هایی همچون اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارک اجتماعی، پیوندهای اجتماعی و تعاملات اجتماعی) بر ازهم گسیختگی خانوادگی در نظر می‌گیرد، و به دنبال پاسخ‌گویی علمی و تحقیقی به این سؤال اصلی است: چه رابطه‌ای بین سرمایه اجتماعی زنان و ازهم گسیختگی خانوادگی آنان وجود دارد؟

مبانی نظری و مدل مفهومی پژوهش

چارچوب نظری پژوهش

ازهم گسیختگی خانواده به عنوان یک متغیر مهم در بروز جرم و آسیب‌های اجتماعی ابعاد مختلفی را دربرمی‌گیرد. در تعاریفی که در این زمینه وجود دارد مهم‌ترین و کامل‌ترین تعاریف به گود^۱ استنباط داده شده است که عبارتست از: شکستن واحد خانوادگی و یا تجزیه و ترکیبی از نقش‌های اجتماعی به علت آن که یک یا چند تن از عهده انجام تکالیف ناشی از نقش خود آن‌طور که باید و شاید بر نیامده‌اند؛ که در این صورت می‌توان به‌طور مثال به دو بعد اشاره کرد: فسخ، جدایی و طلاق، خانواده توخالی.

در تحقیق حاضر هم، ازهم گسیختگی خانوادگی برای زنان، در چند شکل مدنظر بوده است: طلاق، درحال طلاق، زندگی جداگانه از همسر. در تبیین جامعه‌شناختی پدیده ازهم گسیختگی خانواده از نظریات خرد و کلان استفاده شده است که به وسیله‌ی آن‌ها چرایی و چگونگی این مسئله تبیین می‌شود، در زیر به برخی از آنها اشاره می‌شود؛ بر اساس **نظریه بی‌سازمانی** شهرهای مدرن با تغییراتی مثل: تضعیف علاقه و روابط خویشاوندی، کاهش کارایی نهادهای اجتماعی، تضعیف روابط همسایگی، کاهش انسجام اجتماعی، افزایش فقر، افزایش بی‌اعتمادی و مواردی مانند آن مواجه بوده است، که محیط مناسبی برای کجروی و جرم فراهم می‌کند. فرض بی‌سازمانی اجتماعی بر این

^۱. Goud

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

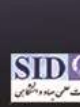
است که عدم وابستگی به نهادها و سازمان‌های اجتماعی از قبیل خانواده، مدرسه و غیره موجب رفتار انحرافی می‌شود. به عبارت دیگر، این تئوری بر شرایط تأکید می‌کند (شرایط بی‌سازمانی)، که در آن وابستگی به نهادهای اجتماعی و سازمان اجتماعی از هم پاشیده و دیگر کنترلی اعمال نمی‌شود. بی‌سازمانی اجتماعی نشان می‌دهد، افراد جامعه در کسب ارزش‌ها، روابط اجتماعی و توانایی برای کسب اهداف مشترک، تحت تأثیر خانواده، همسایه‌ها و ساکنان محل می‌باشند. مشخصه‌های ساختاری، همچون فقر و بیکاری همگی پیش‌بینی کننده نتایج بی‌سازمانی می‌باشد؛ لذا، سطح پایین‌تر انسجام اجتماعی جوانان، اغلب با متغیرهای ساختاری مرتبط می‌تواند پیامدهای آنومی را افزایش دهد (بون و دیگران²، ۲۰۰۲). بی‌سازمانی اجتماعی چارچوبی فراهم می‌کند که گسیختگی شبکه‌های اجتماعی را که مبنای کنترل جامعه است به هم می‌ریزد. بنابراین، گسیختگی اجتماعی بر پیوندهای اجتماعی آسیب می‌زند، چون سطوح دسترس‌پذیری سرمایه اجتماعی و تأثیرپذیری جمعی را کاهش می‌دهد.

بر اساس نظریه فشار وقایع پرتنش در خانواده یا محله منجر به احساسات منفی و سپس بزهکاری می‌گردد؛ به‌ویژه اگر منابع هنجاری چیره شود؛ و حمایت والدین و همسالان قابل دسترسی نباشد. طبق این تئوری، می‌توان گفت که فقدان تعلقات اجتماعی و همچنین کاهش حمایت، مشارکت، انسجام و روابط اجتماعی در جامعه و نیز در درون خانواده باعث می‌شود که افراد، هنگام روبرو شدن با منابع فشار نتوانند بر آن‌ها غلبه نمایند؛ در نتیجه احساسات منفی در آنان ایجاد می‌شود که منجر به کجروی و ناهنجاری خواهد شد. نظام اجتماعی، اجتماع، یا خرده نظام در درون یک جامعه در صورتی تحت عنوان یک نظام اجتماعی سازمان‌یافته و هماهنگ توصیف می‌شود که در خصوص هنجارها و ارزش‌های آن، نوعی اتفاق نظر درونی و اجماع رأی وجود داشته باشد؛ میان اعضای آن همبستگی قوی به‌وجود آید و تعامل اجتماعی به گونه‌ای منظم در آن جریان یابد. برعکس، اگر در همبستگی و انسجام اجتماعی آن خللی ایجاد شود، یا بین اجزاء و عناصر آن تفرقه و پراکندگی به وجود آید، نظام، بی‌سازمان و آنومیک (نابسامان) توصیف می‌شود. هر کدام از این نظریات، مؤید این نکته است که هر چه سرمایه اجتماعی و همبستگی و انسجام در درون یک گروه، اجتماع یا جامعه کمتر باشد، میزان جرم و انحراف در آن بالاتر خواهد بود. (علی وردی نیا، ۱۳۸۴: ۱۹۵).

با توجه به نظریه آنومی، از دیدگاه جامعه‌شناسان آنومی به مفهوم فقدان اجماع در مورد اهداف اجتماعی، انتظارات جمعی و الگوی رفتار برای اعضای جامعه است. این حالت منجر به محو و غیبت تدریجی ضابطه اخلاقی می‌شود و جامعه کنترل اجتماعی خود را از دست می‌دهد. هنگامی که جامعه در حال گذار و دگرگونی است، بسیاری از انسان‌ها دچار سردرگمی می‌شوند و قواعد و ارزش‌های جامعه، برای آنها بی‌اهمیت کم ارزش می‌شود. از سوی دیگر ارزش‌های جدید و منطبق با شرایط نیز، هنوز در جامعه جانیافته است، درواقع جامعه دوساخت دارد که برخی از ساخت کهن و برخی از ساخت نوین تبعیت می‌کنند. از هم پاشیدگی هنجارها و آنومی، وضعیتی را ایجاد می‌کند که آرزوهای بی‌حد و حصر ایجاد می‌شود و از آنجا که این آرزوها طبعاً این آرزوهای بی‌حد نمی‌توانند ارضا شوند، در نتیجه وضعیت ناراضی‌تی اجتماعی پدید می‌آید که در جریان اقدامات منفی اجتماعی نظیر طلاق، خودکشی و غیره ظاهر می‌شود که از نظر آماری قابل سنجش است.

آنومی موجب تخلیه سرمایه اجتماعی می‌شود؛ زیرا اولاً، اعتماد زمانی شکل می‌گیرد که هنجارها محکم باشد و افراد بتوانند رفتارهای یکدیگر را پیش‌بینی کنند؛ از سوی دیگر، در محیط عاری از اعتماد، اگر سطوح مشارکت و شبکه‌های روابط کاهش پیدا کنند امری قابل انتظار است. آنومی اجتماعی باعث فرسایش سرمایه اجتماعی و در طول زمان باعث کاهش آن، و افزایش خشونت از طریق تضعیف هنجارهای مسلط بر رفتارها می‌شود. تعهد قوی به نظم هنجاری باعث افزایش اعتماد متقابل شده و در نتیجه کنش‌های متقابل شکل گرفته و از هنجارها تبعیت خواهد شد. برعکس، وقتی مردم به همدیگر شک و تردید داشته باشند، نسبت به قدرت هنجارها به‌طور معکوس نمی‌توان اعتماد کرد (مسنر و روزنفلد، ۲۰۰۰: ۲۸۷). لذا به نظر می‌رسد که سطوح سرمایه اجتماعی باید با آنومی رابطه معکوس داشته باشد و آنومی نیز با کجروی و خشونت رابطه مثبتی دارد.

². Boven & ...

در نظریه محرومیت نسبی به نظر تدا رابرت گر^۳ محرومیت نسبی برداشت کنشگران از وجود اختلاف میان انتظارات ارزشی و توانایی ارزشی آن‌ها است (گر، ۱۳۷۷: ۸۴). منظور از توقعات ارزشی اشاره به آن دسته یا سطح مطلوب‌ها است که فرد خود را شایسته به دست آوردن یا حفظ آن‌ها می‌داند. در این رابطه، به مواردی نظر معطوف است که فرد یا گروه اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و یا اقتصادی خاصی احساس می‌کند که بر اساس جایگاه و پتانسیل‌هایی که در خود می‌بیند، لیاقت داشتن دسته‌ای از ارزش‌ها را دارد که از آن محروم است. توقعات ارزشی به تناسب گروه‌های اجتماعی متفاوت است؛ مثلاً در حوزه سیاسی، توقعات ارزشی را می‌توان شامل دسترسی به مناصب سیاسی، برابری سیاسی با دیگر گروه‌های جامعه، رعایت کرامت انسانی، وجود آزادی‌ها، بازخواست‌پذیری مسئولان و غیره دانست. توقعات ارزشی در حوزه اقتصادی را می‌توان شامل دسترسی به مسکن، ماشین، تفریحات، رفاه اقتصادی و امنیت اقتصادی و کاری مناسب دانست. همچنین توقعات و انتظارات ارزشی در حوزه اجتماعی را می‌توان برخورداری از شأن اجتماعی، احترام و موردقبول جامعه قرارگرفتن، کسب شأن مناسب با شغل و غیره دانست (سیف زاده، ۱۳۷۶: ۲۸۳). براساس این نظریه زنان به علت فرسایش سرمایه‌های اجتماعی‌شان دچار احساس محرومیت نسبی شده و به دنبال آن دچار ازمهم گسیختگی خانواده می‌شوند.

پیشینه پژوهش

الف) تحقیقات داخلی

بررسی محققان نشان داد که هیچ تحقیقی با عنوان تحقیق حاضر انجام نشده است، اما در خصوص سرمایه اجتماعی و نیز درباره ازمهم گسیختگی خانوادگی با سایر متغیرها تحقیقاتی انجام شده که به معرفی سه مورد پرداخته می‌شود:

- اسلامی بناب (۱۳۹۰)، در تحقیق خود تحت عنوان بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و آنومی اجتماعی، نشان داد که همه معرف‌های موردبررسی با آنومی اجتماعی همبستگی معکوس و معناداری دارند، یعنی هر چه از میزان اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی دانشجویان کاسته شود، به همان میزان، احساس آنومی اجتماعی در بین دانشجویان بالا می‌رود متغیر اعتماد اجتماعی در تبیین میزان آنومی در جامعه تعیین کننده‌تر بوده و دارای اهمیت خاصی می‌باشد؛ به طوری که می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هر جامعه‌ای دارای اعتماد بالایی باشد، افراد آن جامعه کمتر دچار احساس آنومی خواهند شد و بالعکس.
- جلوداری (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان بررسی عدم عوامل سرمایه‌ی اجتماعی مؤثر بر فروپاشی خانواده‌ی سالم و پایدار، به این نتیجه رسید که میان همه معرف‌های غیبت پدر، غیبت مادر، کشاکش نقشها، انقلاب اطلاع رسانی، اوضاع اقتصادی و سستی ایمان و فروپاشی خانواده سالم و پایدار رابطه معناداری وجود دارد، و از میان آنها معرف کشاکش نقشها بیش از سایر معرف‌ها فروپاشی خانواده را با ضریب تعیین ۵۷ درصد واریانس، تبیین می‌کند.
- فیروزجاییان و علی بابایی (۱۳۹۲)، در تحقیقی با عنوان فرسایش سرمایه اجتماعی و قانونگریزی در شهر تهران، با نمونه ۴۰۰ نفری انجام شده با بررسی فرسایش سرمایه اجتماعی با مفاهیمی چون عدم اعتماد، عدم اعتمادتعمیم یافته، عدم اعتماد مدنی، فردگرایی و روابط رسمی و غیررسمی؛ مورد سنجش قرار گرفته است. در نتایج آمده است که: به جز یک متغیر (روابط غیررسمی) همبستگی سایر متغیرها با قانونگریزی معنادار بوده است.

در پژوهش حاضر، سعی شده با اندازه‌گیری شاخص‌های سرمایه اجتماعی، به بررسی میزان فرسایش آن پرداخته شود. با تفاوت قائل شدن بین ابعاد سرمایه اجتماعی در دو گروه زنان از خانواده‌های ازمهم گسیخته و خانواده‌های دارای استحکام، نظریه‌های استفاده شده، قادر است تا معنادارترین عوامل در ارتباط با فرسایش سرمایه اجتماعی خانواده‌های ازمهم گسیخته مورد مطالعه را شناسایی نماید. بدین منظور برحسب موقعیت جامعه‌ی مورد مطالعه برای مقایسه فرسایش سرمایه اجتماعی دو گروه، از نظریاتی که در این تئوری‌ها مورد بررسی قرارگرفت، استفاده خواهد شد. تحقیق حاضر به دنبال بررسی میزان فرسایش در سرمایه اجتماعی زنان در طول زندگی خانوادگی می‌باشد، و در طی

³ . Theda Robert Kee

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

جریان تحقیق و مقایسه دو گروه از خانواده‌ها به دنبال این است که ببیند در این دو گروه خانواده‌ها، سرمایه اجتماعی زنان چه تفاوتی دارد؟ آیا میزان سرمایه و احتمالاً کاهش آن در از هم گسیختگی خانوادگی مؤثر بوده است یا خیر؟

ب) تحقیقات خارجی

- تحقیقی که در سال ۲۰۰۹ توسط جان پائول، فرانسیس کولن، جرمی میلر^۴، با عنوان سرمایه اجتماعی خانواده و درگیری بزهکارانه انجام شد نوعی همبستگی را بین سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری نشان میداد. یافته‌های این پژوهش، که مبتنی بر سنجش سرمایه اجتماعی خانواده، عقاید مذهبی، نتایج تحصیلی و بزهکاری همسالان بود، نشان داد: ۱. سرمایه اجتماعی خانواده همراه با سرمایه‌گذاری در زمان و تلاش و منابع در دسترس، زمینه را برای ایجاد یک پیوند ادغامی برای اعضای خانواده در نوعی روابط دوجانبه اعتماد و تعهد ایجاد می‌کند. ۲. جوانان متعهد به مدرسه یا دانشگاه میزان بالایی از موفقیت در تحصیلات و میزان پایینی از دسترسی به همسالان بزهکار، را دارا می‌شوند. ۳. میزان بالای زمان صرف شده با والدین درگیری در بزهکاری همسالان را کاهش می‌دهد، و به عنوان مانعی در برابر رفتار غیرقانونی می‌باشد.
- هازلینا هامدان، فاطیما یوسف و مارلیانا مارزوخی^۵، در پژوهشی با عنوان سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در همسایگان شهری با خانه‌های متراکم در سه ناحیه شهری، در سال ۲۰۱۴ نشان داده اند که در هر سه ناحیه رابطه بسته ای میان اعضای خانواده وجود دارد و رابطه با همسایگان و دوستان و همکاران در سطح پایینی قرار دارد. اعتماد اجتماعی در سه ناحیه میان روابط خانواده‌ها با همسایگان مورد ارزیابی قرار گرفته، که قابلیت اعتماد به همسایگان در سطح پایینی قرار داشته است، میزان مشارکت اجتماعی خانواده‌ها در هر سه ناحیه مورد نظر با شدت متفاوتی وجود داشته است. در نتیجه مشخص شده سرمایه اجتماعی برای آنهایی که در خانه های متراکم زندگی می‌کنند، بعضی اوقات به آسانی تعیین شده و مشخص نمی‌باشد؛ و بر اساس زندگی اجتماعی در هر ناحیه، پیوندهای درون شبکه‌ای، درگیری در کنش‌های جمعی، اعتماد اجتماعی و غیره؛ میزان سرمایه اجتماعی مرتبط با کیفیت زندگی متفاوت است.
- در تحقیقی که ران و تراسوا^۶ با عنوان اعتماد اجتماعی و تغییر ارزش، کاهش سرمایه اجتماعی در جوانان آمریکایی در فاصله زمانی ۱۹۷۶-۱۹۹۵، با هدف بررسی کاهش سرمایه اجتماعی انجام داده اند نتیجه گرفتند که با توجه به اینکه اعتماد اجتماعی تعمیم یافته در نظریات متنوع جامعه آمریکا نقش مهمی را ایفا می‌کند، اما شواهد اخیر حاکی از آن است که سطوح پایین اعتماد در میان جوانان ناشی از تغییرات در زندگی مدنی آمریکایی است. با کاربرد داده‌های پیمایشی جمع‌آوری شده از سال‌های اخیر در دبیرستان در طول ۲۰ سال گذشته، این مقاله اصول اعتماد اجتماعی در میان افراد جوان و علل تغییر در عقاید پیرامون اعتماد در طول زمان را بررسی می‌کند. با استفاده از گزارشات نظریه شناختی الکسی دوتوکویل و امیل دورکیم به عنوان نظریه جایگزین، می‌توان گفت که ارزش‌های مادیرایانه ممکن است دیدگاه‌های افراد جوان را پیرامون قابلیت اعتماد دیگران کاهش دهند. هر دو این نظریه‌پردازان پیوندهای دوره‌های زمانی و مدل سطح فردی را متراکم نموده و این مدل نشان می‌دهد که افزایش سریع گرایش‌های ارزشی مادیرایانه در میان جوانان در دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ شدیداً سطوح اعتماد اجتماعی را کاهش داده بود (۱۹۸۸).

4. Jan Paol & ...

5. Hazlina Hamdan & ...

1. Wendy M, Rahn and John E, Transua

اهداف پژوهش

هدف کلی

شناخت رابطه‌ی سرمایه اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده‌ها در جامعه.

اهداف جزئی

- شناخت رابطه اعتماد اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده‌ها.
- شناخت رابطه احساس حمایت اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده‌ها.
- شناخت رابطه احساس انسجام و همبستگی اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده‌ها.
- شناخت رابطه مشارکت اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده‌ها.
- شناخت رابطه روابط و تعاملات اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده‌ها.

فرضیه‌های پژوهش

۱. میان سرمایه اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده رابطه وجود دارد.
۲. میان اعتماد اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده رابطه وجود دارد؛ کاهش اعتماد زنان به معنی فرسایش آن در زندگی، با افزایش ازهم گسیختگی خانواده رابطه دارد.
۳. میان احساس حمایت اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده رابطه وجود دارد؛ کاهش احساس حمایت زنان به معنی فرسایش آن در زندگی، با افزایش ازهم گسیختگی خانواده رابطه دارد.
۴. میان احساس انسجام اجتماعی زنان در خانواده با ازهم گسیختگی خانواده رابطه وجود دارد؛ کاهش احساس انسجام زنان به معنی فرسایش آن در زندگی، با افزایش ازهم گسیختگی خانواده رابطه دارد.
۵. میان مشارکت اجتماعی زنان با ازهم گسیختگی خانواده رابطه وجود دارد؛ کاهش مشارکت زنان به معنی فرسایش آن در زندگی با افزایش ازهم گسیختگی خانواده رابطه دارد.
۶. میان روابط و تعاملات اجتماعی (شبکه‌های اجتماعی) زنان با ازهم گسیختگی خانواده رابطه وجود دارد؛ کاهش روابط و تعاملات زنان به معنی فرسایش آن در زندگی، با افزایش ازهم گسیختگی خانواده رابطه دارد.

روش شناسی پژوهش

از آنجایی که این تحقیق به مطالعه و بررسی ازهم گسیختگی خانوادگی و تأثیر میزان فرسایش سرمایه اجتماعی در آن می پردازد، از مجموع روش‌های تحقیق مرسوم در مطالعات اجتماعی برای سنجش نگرش افراد «شیوه‌ی پیمایشی» مناسب‌ترین روش است. زنان متأهل (اعم از طلاق گرفته یا در حال طلاق و طلاق نگرفته) شهرستان کاشان، جامعه‌ی آماری این تحقیق هستند. بر اساس آمار منتشر شده از سوی مرکز آمار جمعیت کل زنان ۱۴۴۶۸۸ نفر می‌باشد، که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۵ نفر محاسبه شد، که محقق ۴۰۰ پرسشنامه تکمیل کرد.

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

(رفیع پور، ۱۳۸۰: ۳۸۳)

p و q میزان درصد و یا عدم وجود صفت مورد نظر در جامعه آماری است، در جمعیتی که اکثر افراد یا معدودی از افراد به گونه خاصی به پرسش پاسخ می‌دهند، حجم نمونه کوچکتر خواهد بود.

t = تعداد اشتباه استاندارد لازم برای ضریب اطمینان ۹۵٪ = ۱/۹۶ .

N = حجم جامعه‌ی آماری = ۱۴۴۶۸۸

d = دقت احتمالی مطلوب = ۰/۰۵

ضریب اطمینان در سطح ۹۵ درصد، تعیین شده و اندازه t برابر با ۱/۹۶ می‌باشد. دقت احتمالی مطلوب در تحقیقات علوم اجتماعی برابر با ۰/۰۵ می‌باشد. که با جایگزینی مقادیر فوق در فرمول کوکران، حجم نمونه محاسبه می‌شود.

انتخاب افراد بر اساس نمونه گیری تصادفی بود، به این نحو که برای دسترسی به گروه زنان مطلقه و درحال طلاق، به بهزیستی شماره ۲ اورژانس اجتماعی شهرستان مراجعه شد، و افرادی که از طرف دادگستری معرفی می‌شدند و در مرحله‌ی آخر طلاق بودند؛ و همچنین زنان مطلقه‌ای که به واسطه‌ی مشکلات بعد از طلاق‌شان با این مرکز در ارتباط بودند، به صورت تصادفی انتخاب و به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. همچنین برای پی بردن به پیامدهای فرسایش سرمایه اجتماعی و به دنبال آن از هم‌گسیختگی خانواده با مدیر این مرکز در این رابطه، مصاحبه‌ای انجام شد.

روایی پرسشنامه با استخراج فرضیات از دل تئوری‌ها و تعریف دقیق و علمی مفاهیم از بعد نظری و عملیاتی و بهره گیری از نظرهای کارشناسان علوم اجتماعی و استاد راهنما صورت گرفت. همچنین از سؤالات سایر تحقیقات بهره گیری شد. به طوری که برای هر سؤال از چندین گویه استفاده شده است. و در نهایت با بازبینی اساتید در گویه‌های استفاده شده، روایی پرسشنامه تأیید شد. پایایی یک تحقیق یعنی اگر محقق دیگری با همان گویه‌ها به سنجش متغیرها بپردازد، به همان نتیجه‌ی ای برسد که اکنون به دست آمده است. از متغیرهای دیگر تحقیقات که پایایی آنها از طریق پیش آزمون سنجیده شده بود استفاده شد، و همه دارای پایایی بالایی بودند.

یافته‌های پژوهش

یافته‌ها در سه بخش توصیف پاسخ‌گویان، توصیف و مقایسه میزان متغیرها و آزمون فرضیات ارائه می‌شود.

توصیف پاسخ‌گویان

از میان تعداد ۳۸۵ نفر، در دو گروه طلاق گرفته ۱۹۳ نفر و طلاق نگرفته ۱۹۲ نفر، بیشترین درصد پاسخ‌گویان ۳۵,۷٪ گروه سنی خود را ۲۰-۳۰ سال و کمترین درصد ۰/۵٪ نیز گروه سنی خود را ۶۰ سال به بالا گزارش کرده‌اند. در میان دو گروه از زنان بیشترین درصد پاسخ‌گویان ۴۰,۳ درصد تحصیلات خود و ۳۵,۶ درصد تحصیلات همسر را دیپلم و فوق دیپلم گزارش کرده‌اند. و اما در مورد اصالت اجتماعی پاسخ‌گویان؛ ۴۹ نفر از زنان طلاق گرفته اصالتا اهل شهرستان کاشان و ۱۴۴ نفر از آنها مهاجر به این شهرستان و اهل آنجا نبودند؛ و کل ۱۹۲ نفر از زنان طلاق نگرفته اصالتا اهل شهرستان کاشان بودند. ۸۵ درصد از زنان طلاق گرفته در محلات جدید شهر و ۱۵ درصد در محلات قدیمی ساکن بودند.

توصیف و مقایسه میزان متغیرها

جدول شماره ۱) نتایج آزمون تی دو نمونه مستقل، سرمایه اجتماعی خانواده بر حسب دو گروه طلاق گرفته و طلاق نگرفته

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف معیار
طلاق گرفته	193	204.4249	26.08990	1.87799
طلاق نگرفته	192	249.7135	23.20309	1.67454

نتایج توصیفی جدول بالا نشان می دهد که از کل ۳۸۵ پاسخگوبه متغیر " میزان سرمایه اجتماعی " ، 193 نفر طلاق گرفته و 192 نفر نیز طلاق نگرفته بوده اند، میانگین میزان سرمایه اجتماعی در میان طلاق گرفته ها ۲۰۴،۴۲ و در میان طلاق نگرفته ها ۲۴۹،۷۱ بوده است. نتایج توصیفی بیانگر این است که میانگین میزان سرمایه اجتماعی در میان طلاق نگرفته ها بیشتر است، و در میان طلاق گرفته ها دچار فرسایش بوده است.

جدول شماره ۲) نتایج آزمون تی دو نمونه مستقل اعتماد اجتماعی خانواده بر حسب دو گروه طلاق گرفته و طلاق نگرفته

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف معیار
طلاق گرفته	193	32.2228	6.43130	.46293
طلاق نگرفته	192	47.6875	4.75981	.34351

نتایج توصیفی جدول بالا نشان می دهد که از کل ۳۸۵ پاسخگو به متغیر " میزان اعتماد اجتماعی " ، 193 نفر طلاق گرفته و 192 نفر نیز طلاق نگرفته بوده اند، میانگین میزان اعتماد اجتماعی در میان طلاق گرفته ها ۳۲،۲۲ در میان طلاق نگرفته ها ۴۷،۶۸ بوده است. نتایج توصیفی بیانگر این است که میانگین میزان اعتماد اجتماعی در میان طلاق نگرفته ها بیشتر است، و در میان طلاق گرفته ها دچار فرسایش بوده است.

جدول شماره ۳) نتایج آزمون تی دو نمونه مستقل حمایت اجتماعی خانواده بر حسب دو گروه طلاق گرفته و طلاق نگرفته

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف معیار
طلاق گرفته	193	20.2694	4.87553	.35095
طلاق نگرفته	192	26.8542	3.98946	.28791

نتایج توصیفی جدول بالا نشان می دهد که از کل ۳۸۵ پاسخگوبه متغیر " حمایت اجتماعی " ، 193 نفر طلاق گرفته و 192 نفر نیز طلاق نگرفته بوده اند، میانگین میزان حمایت اجتماعی در میان طلاق گرفته ها 20.26 در میان طلاق نگرفته ها 26.85 بوده است. نتایج توصیفی بیانگر این است که میانگین میزان حمایت اجتماعی در میان طلاق نگرفته ها بیشتر است، و در میان طلاق گرفته ها دچار فرسایش بوده است.

جدول شماره ۴) نتایج آزمون تی دو نمونه مستقل مشارکت اجتماعی بر حسب دو گروه طلاق گرفته و طلاق نگرفته

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف معیار
طلاق گرفته	193	38.0000	5.98174	.43058
طلاق نگرفته	192	48.4740	5.03177	.36314

نتایج توصیفی جدول بالا نشان می دهد که از کل ۳۸۵ پاسخگوبه متغیر " مشارکت اجتماعی " ، 193 نفر طلاق گرفته و 192 نفر نیز طلاق نگرفته بوده اند، میانگین میزان مشارکت اجتماعی در میان طلاق گرفته ها ۳۸،۰۰ و در میان طلاق نگرفته ها ۴۸،۴۷ بوده است. نتایج توصیفی بیانگر این است که میانگین میزان مشارکت

اجتماعی در میان طلاق نگرفته ها بیشتر است، و در میان طلاق گرفته ها دچار فرسایش بوده است.

جدول شماره ۵) نتایج آزمون تی دونمونه مستقل انسجام و همبستگی بر حسب دو گروه طلاق گرفته و طلاق نگرفته

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف معیار
طلاق گرفته	193	29.8446	7.63672	.54970
طلاق نگرفته	192	36.1771	6.89107	.49732

نتایج توصیفی جدول بالا نشان می دهد که از کل ۳۸۵ پاسخگوه متغیر " انسجام و همبستگی "، 193 نفر طلاق گرفته و 192 نفر نیز طلاق نگرفته بوده اند، میانگین میزان انسجام و همبستگی در میان طلاق گرفته ها ۲۹،۸۴ و در میان طلاق نگرفته ها ۳۶،۱۷ بوده است. نتایج توصیفی بیانگر این است که میانگین میزان انسجام و همبستگی در میان طلاق نگرفته ها بیشتر است، و در میان طلاق گرفته ها دچار فرسایش بوده است.

جدول شماره ۶) نتایج آزمون تی دونمونه مستقل روابط و تعاملات اجتماعی بر حسب دو گروه طلاق گرفته و طلاق نگرفته

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف معیار
طلاق گرفته	193	19.0829	3.43744	.24743
طلاق نگرفته	192	29.0260	4.76400	.34381

نتایج توصیفی جدول بالا نشان می دهد که از کل ۳۸۵ پاسخگوه متغیر " روابط و تعاملات اجتماعی "، 193 نفر طلاق گرفته و 192 نفر نیز طلاق نگرفته بوده اند، میانگین میزان روابط و تعاملات اجتماعی در میان طلاق گرفته ها ۱۹،۰۸ و در میان طلاق نگرفته ها ۲۹،۰۲ بوده است. نتایج توصیفی بیانگر این است که میانگین میزان روابط و تعاملات اجتماعی در میان طلاق نگرفته ها بیشتر است، و در میان طلاق گرفته ها دچار فرسایش بوده است.

آزمون فرضیات

فرضیه اول: رابطه‌ی میزان سرمایه اجتماعی و ازهم گسیختگی خانوادگی را مورد نظر داشت که نتایج در جدول ذیل آمده است.

جدول شماره ۷) ضریب آزمون رگرسیون پیرامون تاثیر سرمایه اجتماعی بر ازهم گسیختگی خانواده

sig	T	beta	SE	B	
.350	-.935	-.637	5.138	-4.806	مقدار ثابت
.000	16.191		.022	.363	سرمایه اجتماعی

نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون حاکی از آن است که ضریب رگرسیون با سطح معناداری $\alpha=0/000$ برابر با $R=0/637$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری مورد نظر ما $\alpha=0/05$ کوچکتر است مدرک کافی برای رد فرض صفر خود داریم، در نتیجه فرضیه صفر ما رد و فرضیه اصلی ما تأیید می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که به ازای تغییر در یک واحد انحراف استاندارد سرمایه اجتماعی زنان، میزان ازهم گسیختگی خانواده ها به اندازه $0/637$ - کاهش می یابد.

فرضیه دوم: رابطه‌ی میزان اعتماد اجتماعی و ازهم گسیختگی خانوادگی را مورد نظر داشت که نتایج در جدول ذیل آمده است.

جدول شماره ۸) ضریب آزمون رگرسیون پیرامون تاثیر اعتماد اجتماعی خانواده بر از هم گسیختگی خانواده

Sig	t	beta	SE	B	
.000	6.452		2.742	17.691	مقدار ثابت
.000	22.430	-.754	.067	-1.498	اعتماد اجتماعی

نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون حاکی از آن است که ضریب رگرسیون با سطح معناداری $\alpha=0/000$ برابر با $R=0/754$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری مورد نظر $\alpha=0/05$ کوچکتر است مدرک کافی برای رد فرض صفر خود داریم، در نتیجه فرضیه صفر ما رد و فرضیه اصلی ما تأیید می‌شود. بنابراین نتیجه می‌گیریم که به ازای تغییر در یک واحد انحراف استاندارد اعتماد اجتماعی، میزان از هم گسیختگی خانواده‌ها به اندازه $0/754$ کاهش می‌یابد.

فرضیه سوم: رابطه‌ی میزان حمایت اجتماعی و ازهم گسیختگی خانوادگی را مورد نظر داشت که نتایج در جدول ذیل آمده است.

جدول شماره ۹) ضریب آزمون رگرسیون پیرامون تاثیر حمایت اجتماعی خانواده بر از هم گسیختگی خانواده

Sig	T	Beta	SE	B	
.000	9.747		3.635	35.433	مقدار ثابت
.000	11.887	.519	.150	-1.786	حمایت اجتماعی

نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون حاکی از آن است که ضریب رگرسیون با سطح معناداری $\alpha=0/000$ برابر با $R=0/519$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری مورد نظر $\alpha=0/05$ کوچکتر است مدرک کافی برای رد فرض صفر خود داریم، در نتیجه فرضیه صفر ما رد و فرضیه اصلی ما تأیید می‌شود. بنابراین نتیجه می‌گیریم که به ازای تغییر در یک واحد انحراف استاندارد حمایت اجتماعی، میزان از هم گسیختگی خانواده‌ها به اندازه $0/519$ کاهش می‌یابد.

فرضیه چهارم: رابطه‌ی میزان مشارکت اجتماعی و ازهم گسیختگی خانوادگی را مورد نظر داشت که نتایج در جدول ذیل آمده است.

جدول شماره ۱۰) ضریب آزمون رگرسیون پیرامون تاثیر مشارکت اجتماعی بر از هم گسیختگی خانواده

Sig	t	Beta	SE	B	
.416	.815		4.084	3.329	مقدار ثابت
.000	18.440	-.686	.093	-1.716	مشارکت اجتماعی

نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون حاکی از آن است که ضریب رگرسیون با سطح معناداری $\alpha=0/000$ برابر با $R=0/686$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری مورد نظر $\alpha=0/05$ کوچکتر است مدرک کافی برای رد فرض صفر خود داریم، در نتیجه فرضیه صفر ما رد و فرضیه اصلی ما تأیید می‌شود. بنابراین نتیجه می‌گیریم که به ازای تغییر در یک واحد انحراف استاندارد مشارکت اجتماعی، میزان از هم گسیختگی خانواده‌ها به اندازه $0/686$ کاهش می‌یابد.

فرضیه پنجم: رابطه‌ی میزان انسجام اجتماعی و ازهم گسیختگی خانوادگی را مورد نظر داشت که نتایج در جدول ذیل آمده است.

جدول شماره ۱۱) ضریب آزمون رگرسیون پیرامون تاثیر انسجام و همبستگی بر از هم گسیختگی خانواده

Sig	t	Beta	SE	B	
.000	13.089		3.940	51.566	مقدار ثابت
.000	6.770	.327	.116	-.786	انسجام اجتماعی

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون حاکی از آن است که ضریب رگرسیون با سطح معناداری $\alpha=0/000$ برابر با $R=0/519$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معناداری از سطح معناداری مورد نظر ما $\alpha=0/05$ کوچکتر است مدرک کافی برای رد فرض صفر خود داریم، در نتیجه فرضیه صفر ما رد و فرضیه اصلی ما تأیید می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که به ازای تغییر در یک واحد انحراف استاندارد انسجام و همبستگی، میزان از هم گسیختگی خانواده ها به اندازه $0/519$ - کاهش می یابد.

فرضیه ششم: رابطه‌ی میزان تعاملات اجتماعی و از هم گسیختگی خانوادگی را مورد نظر داشت که نتایج در جدول ذیل آمده است.

جدول شماره ۱۲) ضریب آزمون رگرسیون پیرامون تاثیر روابط و تعاملات اجتماعی بر از هم گسیختگی خانواده

Sig	t	Beta	SE	B	
.000	10.555		2.693	28.427	مقدار ثابت
.000	18.869	-.694	.108	-2.041	روابط و تعاملات اجتماعی

نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون بین این حاکی از آن است که ضریب رگرسیون با سطح معناداری $\alpha=0/000$ برابر با $R=0/686$ محاسبه شده است. از آنجا که این سطح معنی داری از سطح معنی داری مورد نظر ما $\alpha=0/05$ کوچکتر است مدرک کافی برای رد فرض صفر خود داریم، در نتیجه فرضیه صفر ما رد و فرضیه اصلی ما تأیید می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که به ازای تغییر در یک واحد انحراف استاندارد روابط و تعاملات اجتماعی، میزان از هم گسیختگی خانواده ها به اندازه $0/686$ - کاهش می یابد.

نتیجه گیری

هدف اصلی از نگارش این پژوهش بررسی رابطه بین میزان فرسایش سرمایه اجتماعی زنان مطلقه و غیر مطلقه، و از هم گسیختگی خانوادگی آنان است. برای ارزیابی الگوی نظری و دستیابی به چارچوب تحلیلی منطبق با واقعیت شش فرضیه تدوین شد. نتایج تحقیق نشان داد که بین دو متغیر سرمایه اجتماعی زنان و از هم گسیختگی خانوادگی شان رابطه معکوسی وجود دارد، و نشان دهنده‌ی این نکته است که هرچه سرمایه اجتماعی بیشتر باشد (یعنی فرسایش سرمایه اجتماعی کمتر باشد)، از هم گسیختگی خانوادگی کمتر خواهد بود. برای سنجش فرسایش سرمایه اجتماعی، از پنج متغیر اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارک اجتماعی، پیوندهای اجتماعی و تعاملات اجتماعی در نظر گرفته شد. مطابق با نظریات جامعه شناسانی مانند کلمن، پاتنام، فوکویاما و گیدنز یکی از اصلی ترین مؤلفه‌هایی که پایداری و انسجام خانوادگی را ارتقاء می بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می سازد، سرمایه اجتماعی است؛ اگر افراد سرمایه اجتماعی خود را تقویت کرده باشند، قدرت و توانمندی بیشتری در خود احساس کرده و متناسب با آن زندگی خانوادگی مستحکم تری خواهند داشت، اما در صورت فرسایش یا کاهش سرمایه اجتماعی افراد در طول زمان، با از هم گسیختگی زندگی خانوادگی مواجه خواهند بود؛ و به دنبال آن همه اعضای خانواده با پیامدهایی همچون بی سرپرست یا بدسرپرست شدن کودکان، کودک آزاری به شکل‌های مختلف، اعتیاد، فرار از خانه و خودکشی رو به رو خواهند بود.

پیشنهادها

✓ این تحقیق نشان داد زنان با زندگی از هم گسیخته یعنی زنان مطلقه با فرسایش بالای سرمایه اجتماعی مواجه بوده، و اکثریت آنها از خانواده های مهاجر به این شهرستان بودند، و بومی شهرستان نبودند، و در هنگام طلاق از طرف دادگستری به محل اورژانس اجتماعی به منظور مشاوره‌ی اجباری معرفی میشوند؛ بنابراین مسئولان امر با توجه به ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی، ضروری است از طریق فراهم آوردن زمینه های مشاوره اجباری و آگاهی دادن، بدون هزینه های گزاف، قبل از تشکیل زندگی خانوادگی و با غنی سازی سرمایه های اجتماعی آنها با آموزش های لازم، تلاش بیشتری در افزایش و جلوگیری از فرسایش سرمایه اجتماعی زنان داشته باشند.

✓ لازم ضروری است انجام پژوهشی در زمینه علل فرسایش سرمایه اجتماعی مخصوصاً در بین مهاجران شهرستان کاشان.

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

✓ در این تحقیق افراد مورد نظر در دارا بودن میزان سرمایه اجتماعی، بنا به تعریف، جامعه آماری تنها زنان در زندگی خانوادگی در نظر گرفته شدند، دلیل این انتخاب ارتباط برقرار کردن راحت تر با این جامعه آماری توسط محقق بود. اما سرمایه اجتماعی مردان هم در حفظ استحکام خانواده از اهمیت بالایی برخوردار بوده و هم واجد اهمیت بررسی هستند. زنان و مردان در خانواده به یک اندازه مسئول حفظ استحکام و ثبات زندگی خانوادگی هستند، و مطالعه این جمعیت نیز می تواند نتایج سودمندی داشته باشد.

✓ در این تحقیق میزان فرسایش سرمایه اجتماعی بر زندگی خانوادگی مورد بررسی قرار گرفت، لازم است تاثیرات این فرسایش بر موضوعات مهم دیگری چون هویت، فرهنگ و غیره به طور جداگانه مورد بررسی قرار گیرد تا به نتایج دقیق تر و مفصل تری دست یافته شود.

منابع فارسی

۱. ادیب، مصطفی و علیپور درویش، زهرا و متقی، پیمان (...): عارضه یابی فرهنگ فاصله قدرت در سازمان، نامه پژوهش فرهنگی، سال نهم، شماره چهارم، صص ۹-۳۷.
۲. اسلامی بناب، سیدرضا (۱۳۹۰): بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و آنومی اجتماعی، مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دوره ی اول، شماره ۱، بهار ۱۳۹۱، ۱۷۲-۱۴۵.
۳. بوردیو، پیر (۱۳۸۰): نظریه کنش: دلایل عملی و انتخاب عقلانی، ترجمه مرتضی مردیها، تهران: نقش و نگار.
۴. بیرو، آلن (۱۳۶۷): فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، تهران، انتشارات کیهان، چاپ دوم.
۵. پاتنام، رابرت (۱۳۸۰): دموکراسی و سنت های مدنی، ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران، نشر سلام.
۶. پیران، پرویز و دیگران (۱۳۸۵): کارپایه مفهومی. مفهوم سازی سرمایه اجتماعی (با تأکید بر شرایط ایران)، فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۲۳، سال ششم.
۷. تاجبخش، کیان (۱۳۸۴): سرمایه اجتماعی. اعتماد. دموکراسی و توسعه، حسن پویان و افشین خاکباز، نشر شیراز.
۸. تافلر، آلوین (۱۳۷۰). موج سوم، ترجمه شهیندخت خوارزمی، تهران: نشر نو، چاپ پنجم
۹. تنهایی، ابوالحسن (۱۳۷۵): نظریه های جامعه شناسی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۰. جلوداری، اکبر و جذلم، ریحانه (۱۳۹۳): بررسی عدم عوامل سرمایه اجتماعی مؤثر بر فروپاشی خانواده سالم و پایدار و آسیب شناسی آن، دومین کنفرانس ملی جامعه شناسی و علوم اجتماعی ۱۳۹۳.
۱۱. چلبی، مسعود (۱۳۷۲): وفاق اجتماعی، نامه علوم اجتماعی، شماره ۳: ۱۷-۱۸.
۱۲. چلبی، مسعود و مبارکی، مسعود (۱۳۸۴): تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطوح خرد و کلان، مجله جامعه شناسی، شماره ۲۲: ۴۴-۳.
۱۳. حاج زمانی، محمد (۱۳۸۶): فرایند سرمایه اجتماعی در چشم انداز توسعه پایدار جامعه، مجموعه مقالات همایش منطقه ای سرمایه اجتماعی چالش ها و راهکارها، معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد دهقان.
۱۴. حسن پور درودگر، زینب (۱۳۹۰): مطالعه سرمایه اجتماعی در محلات تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- حیدرئزاد، علیرضا (۱۳۹۰): مقایسه میزان سرمایه اجتماعی در بین جوانان معتاد و غیر معتاد شهر مشهد، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شاهد.
۱۵. خون چمن، علی (۱۳۷۷): طبقه اجتماعی و تأثیر آن بر روابط زن و شوهر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
۱۶. رضایی، محمد (۱۳۸۴). تبیین رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، بخش اسناد دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

۱۷. روح الامینی، محمود (۱۳۷۷)؛ زمینه فرهنگ شناسی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات عطار.
۱۸. روحانی، حسن (۱۳۸۹)؛ سرمایه خانواده سنگ بنای سرمایه اجتماعی، فصلنامه راهبرد، سال نوزدهم، تابستان ۱۳۹۰، صص ۷-۴۶.
۱۹. روحانی، حسن (۱۳۸۸)؛ درآمدی بر نظریه سرمایه فرهنگی، فصلنامه راهبرد، سال ۱۸، شماره ۵۳، زمستان ۱۳۸۸: ۷-۳۵.
۲۰. ریتزر، جورج (۱۳۸۰)؛ نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات تیرازه، تهران، چاپ اول.
۲۱. زاهدی مازندرانی، محمدجواد (۱۳۸۲)؛ توسعه و نابرابری، تهران، انتشارات مازیار.
۲۲. زاهدی مازندرانی، محمدجواد و سجاد اجاقلو (۱۳۸۴)؛ بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل گیری سرمایه اجتماعی شهر زنجان، مجله جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۴، صص ۹۵-۱۲۵.
۲۳. زتومکا، پیوتر (۱۳۸۶)؛ اعتماد نظریه جامعه شناختی، ترجمه غلامرضا غفاری، انتشارات تیرازه، تهران، چاپ اول.
۲۴. زمانی، زهرا (۱۳۹۰)؛ بررسی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده و فرار دختران، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم اجتماعی.
۲۵. سالاری فر، محمدرضا (۱۳۸۵)؛ خانواده در نگرش اسلام و روانشناسی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲۶. سعادت، رحمان (۱۳۸۵)؛ تخمین سطح و توزیع سرمایه اجتماعی استان ها، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۲۲، سال ششم.
۲۷. سیدمن، استیون (۱۳۸۶)؛ کشاکش آراء در جامعه شناسی، هادی جلیلی، تهران، نشر نی.
۲۸. سیف، سوسن (۱۳۶۸). تئوری رشد خانواده، تهران، دانشگاه الزهرا.
۲۹. شارع پور، محمود (۱۳۸۰)؛ سرمایه اجتماعی در حال فرسایش است، نامه انجمن جامعه شناسی ایران، شماره ۳.
۳۰. شارع پور، محمود و خوش فر، غلامرضا (۱۳۸۱)؛ «رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان»، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۰، صص ۱۴۷-۱۳۳.
۳۱. شکربیگی، عالیه (۱۳۹۰)؛ فردیت سازی شدن و کاهش سرمایه اجتماعی خانواده ایرانی،
۳۲. صافی، احمد (۱۳۷۴)؛ مدیریت خانواده، تهران، انجمن اولیا و مربیان صص ۱۸-۲۲.
۳۳. عباسی مولید، حسین (۱۳۹۰). رابطه تعهد زناشویی با ارزش‌های فرهنگی زوجین». خراسان جنوبی. فصلنامه مطالعات انتظامی شرق. پیش شماره ۷، مهر ۱۳۹۰.
۳۴. عبداللهی، محمد و میرطاهر موسوی (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی در ایران، وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان شناسی گذار، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی سال ششم، شماره ۲۵.
۳۵. علی وردی نیا، اکبر (۱۳۸۴)؛ مطالعه جامعه شناختی اعتیاد به مواد مخدر در ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۲۰، ۱۹۳-۲۱۲.
۳۶. علیرضائزاد، سهیلا و سرایی، حسن (۱۳۸۶)؛ گستره‌ی شبکه روابط اجتماعی زنان شهری و تأثیر تحصیلات دانشگاهی و اشتغال بر آن، پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۵۳، بهار ۱۳۸۶، ۲۲۳-۲۵۲.
۳۷. غفاری، غلامرضا و نیازی، محسن (۱۳۸۶)؛ جامعه شناسی مشارکت، تهران، نشر نزدیک.
۳۸. فاین، بن (۱۳۸۵)؛ سرمایه اجتماعی و نظریه اجتماعی، ترجمه سید محمد کمال سروریان، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۳۹. فکوهی، ناصر (۱۳۸۱)؛ تاریخ اندیشه و نظریه های انسان شناسی، تهران: نشر نی.
۴۰. فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹)؛ پایان نظم (سرمایه اجتماعی و حفظ آن)، ترجمه‌ی غلامعباس توسلی، چاپ اول، تهران، انتشارات جامعه ایرانیان.
۴۱. فیروزآبادی، احمد (۱۳۸۴)؛ بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل گیری آن در شهر تهران، پایان نامه دکتری جامعه شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، استاد راهنما جواد ناطق پور.
۴۲. فیروزآبادی، سیداحمد (۱۳۸۴)؛ نقد و بررسی کتاب بولینگ یکنفره، مجله جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲.

۴۳. فیروزجاییان، علی اصغر و علی بابایی، یحیی (۱۳۹۲)؛ فرسایش سرمایه اجتماعی و قانونگریزی در شهر تهران،

۴۴. فیلد، جان (۱۳۸۵)؛ سرمایه اجتماعی، ترجمه جلال متقی، تهران، مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی.

۴۵. قاسمی، هانیه (۱۳۸۹)؛ بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر در اقدام به طلاق در ۵ سال اول زندگی مشترک، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

۴۶. کاستلز، امانوئل (۱۳۸۰)؛ عصر اطلاعات، پایان هزاره، ترجمه احد علیقلیان و افشین خاکباز، چاپ دوم، تهران، سازمان چاپ و انتشار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۴۷. کاکاوندی، اکرم (۱۳۸۷)؛ تبیین سرمایه اجتماعی جوانان با تأکید بر نقش خانواده، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

۴۸. کلمن، جیمز (۱۳۷۷)؛ بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

۴۹. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)؛ تجدد و تشخیص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.

۵۰. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳)؛ تجدد و تشخیص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه ناصر موفقیان، نشر نی، تهران، چاپ سوم.

۵۱. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴)؛ چشم اندازهای جهانی، ترجمه حمیدرضا جلالی پور، تهران، انتشارات طرح نو.

۵۲. مبارکی، محمد (۱۳۸۳)؛ بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرم، پایان نامه ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.

۵۳. محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۰)؛ شهر، خانواده و انحراف، همایش موازین توسعه فرهنگ و ضد فرهنگ شهر تهران، معاونت هنری و فرهنگی شهرداری.

۵۴. موسوی، میرطاهر و علی پور، پروین (۱۳۹۱)؛ تأملی بر نظریه سرمایه اجتماعی، تهران، انتشارات جامعه شناسان.

۵۵. نوابخش، مهرداد و فیروزآبادی، آمنه (۱۳۹۱)؛ انسجام اجتماعی شهری و عوامل مرتبط با آن در شهر کرمانشاه، فصلنامه مطالعات جامعه شناختی شهری، سال دوم، شماره پنجم، زمستان ۱۳۹۱: ۳۳-۵۸.

۵۶. نوغانی، محسن (۱۳۸۳)؛ آموزش و پرورش و بازتولید فرهنگی، رشد علوم اجتماعی، دوره جدید، ش ۳.

۵۷. نوغانی، محسن (۱۳۸۴)؛ سرمایه فرهنگی و ورود به آموزش عالی، فصلنامه فرهنگ و هنر خراسان، سال پنجم، ش ۱۳.

منابع لاتین

- Bartolini, S., Bilancini, E., Pugno, M. (2005). Did the Decline in Social Capital Decrease American Happiness? A Relational Explanation of the Happiness Paradox. JEL Classification: I3, O1.
- Bridge, Gary . (2002). The Neighborhood and Social Networks. CNR Paper 4. <http://www.neighbourhoodcentre.org.uk>.
- Bryan, Laura . (2001). "The role of network support and interference in women's perception of romantic, friendly, and parental relationships (Statistical Data Included)". Sex Roles, a Journal of Research.
- Corbacho, and . Philip, Julia . and, Ruiz-Vega, Mauricio. (2015). World Development. Vol. 70, pp. 400-415, (2015).
- Claridge, T . (2004). Social Capital and Natural Resource Management An important, role for social capital?. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirement for the Degree of Master of Natural Resource Studies, School of Natural and Rural Systems Management, University of Queensland, July 2004.
- Fukuyama, F . (1999). What Social Capital? The Institute of Public Policy George Mason University , Prepared for delivery at the IMF Conference on Second Generation Reforms , Octobr 1 , 1999.

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

- Hamdan, Hazlina. , Fatimah Yusof, Marlyana Azziyati Marzukhi . (2014). Social Capital and Quality of Life in Urban Neighborhoods High Density Housing. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 153 (2014) 169 – 179.
- krishna, A. & shrader, E. (1999) Social capital Assesment Tool, social capital Initiative Working paper no. 22, The World Bank, Washington DS. In.
- Mitchel J.C . (1999). *Social Networks in Urban Situations: Analyses of Personal Relationships in central African Towns*. Manchester: Manchester University Press.
- Neymotin, Florence . (2014). Immigrant influx and social cohesion erosion. *NeymotinIZA Journal of Migration* 2014,3:5.
- Norton, A., (1997), "Social Capital and Civill Society: Some Definitional Issues" , in A. Norton et al. *Social Capital: The Individual, Society and the State*, Centre for, Independent Studies, Sydney
- Paxton, Pamela . (1999). Is Social Capital Declining in the United States? A Multiple Indicator Assessment. *The American Journal of Sociology*, Vol. 105, No. 1 (Jul., 1999), 88-127.
- Cvetičanin, Predrag. And Ana Birešev . (2012). *SOCIAL AND CULTURAL CAPITAL IN WESTERN BALKAN SOCIETIES*. Reviewers Inga Tomić-Koludrović, Ph.D. Eric Gordy, Ph.D. Stef Jansen, Ph.D.
- Rosalind Edwards, Jane Franklin and Janet Holland . (2003). *Families and Social Capital: Exploring the Issues*. Families & Social Capital ESRC Research Group, South Bank University 103 Borough Road London SE1 0AA. ISBN 1 874418 32 2.
- Sarracino, Francesco . (2012). Money, Sociability and Happiness: Are Developed Countries Doomed to Social Erosion and Unhappiness?(Time-series Analysis of Social Capital and Subjective Well-being in Western Europe, Australia, Canada and Japan). *Soc Indic Res* (2012) 109:135–188.
- Spellerberg, Anne. (social Policy) assisted by the social copital programme team., (2001). "Framework for the Measurement of social capital in New Zealand". Published by statistics New Zealand, Te Tari Tatau, Welington, New Zealand.
- Paul, John. And Cullen, Francis. Miller, Jeremy. (2001). Family social capital and delinquent involvement. *Journal of Criminal Justice* 29 (2001) 1-9.